Enzo Agliata

TERESA FERRO ŞI ROMÂNIA

Am cunoscut-o pe Teresa în 1971. Întâmplarea a făcut să devenim colegi de clasă la cincisprezece ani, când eram amândoi în primul an de liceu, la secţia umană. De atunci sentimente comune şi o viziune comună asupra vieţii au făcut să se nască o puternică legătură afectivă care ne-a unit pe viaţă.

Această comuniune de experienţe şi o înţelegere profundă îmi permit să povestesc astăzi întâmplările care au făcut ca soţia mea să ajungă să se intereseze de limba şi cultura română.

La terminarea în mod strălucit a studiilor liceale, cu rezultate excelente mai ales la italiană, latină, şi greacă antică, Teresa a găsit cât se poate de normal să se înscrie la Facultatea de Litere a Universităţii din Catania, Specialitatea Litere Clasice. Era pur şi simplu fascinată de această specialitate şi avea o înclinaţie deosebită spre istorie antică şi arheologie.

Îşi imagina un viitor ca profesoară de latină şi greacă într-un liceu bun din provincia siciliană, fără a renunţa la visul aventurilor în Orientul Mijlociu, însoţind temerare misiuni arheologice.

Interesată de toate materiile, în al doilea an de studiu, îşi pune totuşi problema dacă să ceară dreptul de a alege ca temă pentru lucrarea de licenţă un subiect de filologie bizantină, cu profesorul Anastasi, pe care îl aprecia în mod deosebit pentru rigoarea lui intelectuală.

O situaţie neprevăzută a provocat o schimbare, datorită căreia interesele ei s-au îndreptat spre studiul lingvisticii: în 1976 s-a transferat de la Torino la Catania, ca titulară a catedrei de lingvistică generală, profesoara Maria Luisa Porzio Gernia, un cercetător de mare valoare şi un model de viaţă dedicată cercetării.

Profesoara Pozio Gernia a apreciat-o în mod deosebit pe Teresa (pe atunci pasionată de cursul de lingvistică) atât la seminarii, cât şi la examenele pe care le-a luat întotdeauna cu nota maximă, de aici invitaţia de a scrie, sub îndrumarea profesoarei, o teză de licenţă din domeniul „indoeuropean" despre substratul traco-dacic în Balcani, invitaţie primită cu mare entuziasm (şi puţină inconştienţă) de Teresa, care era din ce în ce mai încrezătoare în calităţile extraordinare ale profesoarei.

Din păcate, la câteva luni după acest episod entuziasmant, situaţia s-a schimbat brusc, datorită faptului că profesoara Porzio Gernia s-a reîntors la

BDD-A638 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:30 UTC)

Universitatea din Torino. Văzând însă deziluzia Teresei pentru această repetată schimbare, profesoara Porzio Gernia a liniştit-o, dându-i toate asigurările că va fi ajutată în continuare de un colaborator al său, profesorul Giuseppe Picillo, pe vremea aceea asistent suplinitor la catedră, dar cu multă experienţă în domeniu şi o persoană de mare valoare.

Când s-a prezentat la profesorul Picillo pentru a rediscuta partea de pregătire a lucrării, acesta a fost deosebit de sever. Pentru o astfel de lucrare nu era suficient, după părerea sa, să ai un entuziasm general şi să fii dispus să studiezi mult, ci era nevoie de cu totul altceva: în primul rând de studiul limbilor (nu numai al limbilor moarte!) şi apoi de disponibilitatea de a călători pentru a căuta material chiar şi departe de Catania.

Erau nişte condiţii dificile, care cu siguranţă ar lungit timpul de predare al tezei, dar Teresa încrezătoare în capacitatea profesorului Picillo de a o îndruma cum trebuie pe drumul pe care urma să-l întreprindă – în cele din urmă a acceptat, nu numai pentru că se simţea atrasă de temă, dar şi dintr-un instinctiv orgoliu care nu îi permitea să dea înapoi. Într-adevăr a fost foarte greu să-i facă pe părinţi să accepte ideea că, deşi era o foarte bună studentă,urma să-şi dea licenţa cu o întârziere de doi ani din cauza unei teze cât se poate de complexe.

Începu deci să studieze intensiv germana, franceza şi româna, aceasta din urmă la Universitatea din Catania cu profesorul Picillo (în 1977, la un curs special de filologie romanică; catedra a fost apoi creată în 1978). Studia atât franceza, cât şi germana în afara programei, întrucât programa specialităţii de litere clasice nu prevedea învăţarea unor limbi vii, dar entuziasmul cu care a înfruntat aceste studii au făcut-o să-şi descopere o adevărată vocaţie pentru ele, care poate puneau în valoare o aptitudine filologică exercitată în studierea latinei şi limbii vechi greceşti (a regretat atunci faptul că în liceu nu studiase cu suficient entuziasm engleza).

În februarie 1978, apreciindu-i entuziasmul şi conştiinciozitatea, profesorul Picillo i-a propus să facă o cerere la Ambasada României pentru o bursă de studiu, care i-ar fi permis să frecventeze cursurile de vară de la Braşov din luna iulie a aceluiaşi an. Teresa a făcut imediat cererea, convinsă că frecventând astfel de cursuri ar fi avut posibilitatea să înveţe o limbă esenţială pentru completarea tezei, dar şi-a dat imediat seama că, odată obţinută bursa, acea călătorie va duce la o schimbare radicală în viaţa sa: oricât ar părea de ciudat pentru cine a cunoscut-o în perioada maturităţii ei profesionale (de exemplu profesorul Vincenzo Orioles, decanul său de la Udine, avea obiceiul să spună că reuşea să vorbească cu Teresa numai când o întâlnea în aeroport, locul metaforic al eternului călător). Teresa nu călătorise niciodată până atunci, nu părăsise niciodată Sicilia, iar asta nu din raţiuni economice, ci pentru că acesta era stilul de viaţă al familiei sale. Când, şi datorită bunei recomandări şi entuziastei prezentări a profesorului Picillo, Teresa a primit bursa, părinţii, conştienţi de faptul că o asemenea călătorie şi-ar fi pus amprenta pe viitorul fiicei lor, se opuseră cu tenacitate, ajungând chiar să o ameninţe că nu o vor mai susţine material. În cele din urmă s-au resemnat, acceptând călătoria şi implicit schimbările pe care aceasta le-ar fi produs în viaţa fiicei lor.

BDD-A638 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:30 UTC)

Pe vremea aceea România reprezenta pentru ea dimensiunea epică a lumii clasice, pământul zeului Pan, Orientul mitic al lui Ovidiu şi al lui Traian. Ştia foarte puţin, dacă nu nimic, despre România contemporană, despre tradiţiile sale religioase ortodoxe şi şi mai puţin despre socialismul real al lui Ceauşescu.

Prea puţin interesată de dezbaterile politice şi deloc atrasă de istoria contemporană, Teresa a trăit cu uluire starea de oprimare a libertăţilor civile din Europa de Est în 1978, într-unul din momentele sale de maximă duritate.

În iulie ’78, a călătorit cu o familie din Messina, care mergea în România la nunta unei surori (doamna era româncă). Au călătorit cu maşina, traversând cu nava de la Bari la Dubrovnik, apoi, prin munţii Bosniei, până la Curtea de Argeş. Călătoria a durat trei zile şi tot atât a durat şi nunta la care, evident, Teresa a fost invitată. S-a dus apoi la Braşov, unde începeau cursurile de cultură şi civilizaţie română pentru studenţii străini.

Deşi vremurile erau dure, cursurile au fost extrem de atrăgătoare în toate privinţele: profesorii erau cu toţii de un înalt nivel ştiinţific, colegii, proveniţi din toată Europa şi nu numai (erau şi canadieni şi japonezi), simpatici şi extrem de interesaţi de materiile predate, organizarea impecabilă, chiar şi prin oferirea unor oportunităţi de cunoaştere a culturii prin excursii în localităţi turistice, vizite la muzee şi în alte locuri pline de interes.

Astăzi, după treizeci de ani, când avem de a face cu o masivă mobilitate a studenţilor, promovată de Uniunea Europeană prin proiectul Erasmus, poate nu reuşim să înţelegem foarte bine excepţionalul efort pe care îl făcea statul român organizând acele cursuri, care chiar dacă erau motivate de raţiuni de propagandă politică, erau la fel de demne de admirat pentru promovarea culturii şi identităţii poporului român.

Teresa a fost fascinată de calitatea primirii şi în special de pregătirea ştiinţifică a profesorilor, de seriozitatea şi pasiunea pe care le puneau în activitatea formativă. Probabil că un rol decisiv în calitatea acestei experienţe formative l-a avut un fapt ieşit din comun: profesorul Giuseppe Piccillo, puţin cunoscut în Italia, era, în schimb, foarte cunoscut şi apreciat în mediile româneşti, atât pentru studiile pe care le făcuse, cât şi pentru numeroasele lui călătorii aici, un lucru pe vremea aceea, cu siguranţă, neobişnuit. Evident că stima pentru profesorul Picillo a creat în acele împrejurări un climat favorabil, de curiozitate şi speranţe în tânăra sa studentă.

La Braşov şi după aceea la Bucureşti, unde Teresa s-a dus imediat după terminarea cursurilor pentru a studia şi a face cercetări în biblioteci şi la Universitate, s-au instaurat relaţii de prietenie cu oameni importanţi din cultura română, ca profesorii: Liviu Onu, Ion Coteanu, Al. Piru, prorector al Universităţii din Bucureşti, Marius Sala, Al. Niculescu şi multe alte persoane, care i-au dăruit Teresei prietenia lor şi sfaturi folositoare pentru continuarea studiilor.

BDD-A638 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:30 UTC)

L-a întâlnit (dacă îmi aduc bine aminte, la Casa Oamenilor de Ştiinţă) pe profesorul Iorgu Iordan, iar mai târziu, graţie bunelor oficii ale unor cunoştinţe comune, a fost primită în casa profesorului Al. Rosetti, curios să o cunoască pe această tânără cercetătoare italiană.

A fost, din toate punctele de vedere, o călătorie extraordinară, care a determinat în mod evident perspectivele sale de studiu şi de viaţă: pe de o parte Teresa şi-a dat seama de dificultatea lucrării pe care o pregătea sub îndrumarea profesorului Piccillo (şi-a terminat teza doar în noiembrie 1980, după alte două călătorii în România, în 1979 şi în 1980, cu o şedere aici de mai bine de trei luni), iar pe de alta, a fost definitiv cucerită de întâlnirea cu oamenii de cultură români, creându-se astfel o legătură profundă cu pământul şi cultura acestei ţări, şi devenind totodată conştientă de propriile capacităţi în domeniul cercetării ştiinţifice.

Ciudat, această călătorie s-a încheiat cu o întoarcere acasă destul de zbuciumată: o furtună de o deosebită violenţă a însoţit traversarea mării Adriatice, ducând la o întârziere de peste douăzeci de ore şi nu puţin păr alb chiar şi pentru personalul de bord. A fost pentru Teresa o încercare care a avut însemnătatea unui sigiliu pus asupra unor hotărâri de viaţă, devenite din momentul acela ireversibile. (În orice caz călătoriile următoare le-a făcut în tren).

Bucureşti, 6 iunie 2008

(Traducere Gabriela Lungu)

Ioan-Aurel Pop

TERESA FERRO SAU AMINTIREA UNEI DOAMNE A CULTURII ROMÂNEŞTI

Comemorarea morţii unui om este cel mai adesea un act de pietate sau o datorie creştină a celor rămaşi, care l-au cunoscut şi apreciat. În cazul Teresei Ferro este însă mult mai mult, este un impuls interior de o forţă extraordinară, venit în chip firesc, dincolo de datorii şi tradiţii.

Când profesorul Alberto Castaldini, directorul Institutului Italian de Cultură din Bucureşti, a avut amabilitatea să mă invite la ceremonie, l-am întrebat în ce limbă se va vorbi şi mi-a spus că în italiană sau română, la alegere. Am cugetat o clipă şi am decis: în română, fiindcă Teresei aşa i-ar fi plăcut! Iubea limba română cu toată forţa sufletului său, o simţea în toată profunzimea ei, ca pe o fiinţă adesea nedreptăţită şi marginalizată, care merita un loc demn, de frunte, sub soare. De câte ori vorbeam, mi se adresa în română, chiar şi atunci când îi spuneam că trebuie să-mi exersez italiana.

BDD-A638 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:30 UTC)